

KS. JANUSZ GRĘŻLIKOWSKI*

TORUŃ–WŁOCŁAWEK

Polskie prawo wyznaniowe. Wybór źródeł. Stan prawny na dzień 3 maja 2012 r., opracowanie Michał Poniatowski, Paweł Sobczyk, Lublin 2012, ss. 678.

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TiCz.2013.012>

Ważną dziedziną prawa kanonicznego, które służy realizacji zbawczej misji Kościoła i pomaga mu w konkretnych warunkach danego państwa realizować naczelną zasadę *salus animarum suprema lex* (por. kan. 1752 KPK), jest prawo wyznaniowe, czyli zespół norm państwowych wydanych w formie ustaw, ratyfikowanych umów międzynarodowych oraz uznanych przepisów prawa wewnętrznego Kościoła katolickiego i innych kościołów oraz związków wyznaniowych, odnoszących się do osoby ludzkiej i wspólnot religijnych w zakresie wolności sumienia i religii. Każde państwo reguluje w swoim ustawodawstwie stosunek do religii i do struktur wytworzonych z inspiracji religijnej, tj. do Kościoła katolickiego, kościołów i innych związków wyznaniowych. Model tej regulacji jest często wynikiem wielowiekowych wzajemnych kontaktów państwa z Kościołem lub innymi związkami wyznaniowymi, tradycji, tolerancji, współdziałania dla dobra obywateli. Polska posiada własny system norm odnoszących się do wolności religijnej poszczególnych jednostek jako osób fizycznych oraz do Kościoła katolickiego, kościołów

---

* Ks. dr hab. Janusz Gręźlikowski profesor WSD Włocławku i UKSW w Warszawie, oficjał Sądu Biskupiego.

i innych związków wyznaniowych, a więc posiada swoje własne prawo wyznaniowe, które jest wypadkową tradycji Narodu od I Rzeczypospolitej począwszy, poprzez rozbiory, okres międzywojenny, lata okupacji hitlerowskiej i stalinowskiej, czasy totalitaryzmu komunistycznego aż do odrodzonej III Rzeczypospolitej. Opiera się ono na jasno określonych zasadach ustrojowych demokratycznego państwa prawnego. Jego przepisy w zasadzie są zgodne z przyjętymi standardami przez prawo międzynarodowe ratyfikowane przez Polskę.

Badania naukowe w zakresie prawa wyznaniowego wymagają analizy odpowiednich źródeł prawa, które w przypadku tej dyscypliny naukowej mają charakter wyjątkowo założony, zaś stosowanie tego prawa wymaga znajomości przepisów zawartych w aktach prawnych należących do różnych gałęzi prawa: konstytucyjnego, administracyjnego, cywilnego, karnego, międzynarodowego. Stąd z uznaniem należy przyjąć wiadomość o niedawno wydanej publikacji będącej wyborem źródeł tego prawa, zatytułowanej *Polskie prawo wyznaniowe. Wybór źródeł*, którą opracowali dr Michał Poniatowski i dr Paweł Sobczyk, adiunkci na Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW w Warszawie.

Publikacja przedstawia wybór bogatych źródeł obowiązującego polskiego prawa wyznaniowego, jakimi są: konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (s. 17–27), ustawy odnoszące się do Kościoła katolickiego, poszczególnych kościołów i związków wyznaniowych (s. 29–514), ratyfikowane umowy międzynarodowe (s. 515–569), rozporządzenia dotyczące wszystkich kościołowi innych związków wyznaniowych, jak i poszczególnych kościołów i związków wyznaniowych (s. 571–653) oraz akty prawa wewnętrznego (s. 655–678). Wybór ten i podział został oparty o systematykę prawa wyznaniowego przyjętą przez polskiego ustrojodawcę w rozdziale III konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., która określa hierarchię źródeł prawa. Całość źródłowego opracowania, podzielona czytelnie na pięć części (s. 17–678) poprzedzona została *spisem treści* (s. 5–14) oraz *wprowadzeniem* Autorów publikacji (s. 15–16).

Na pierwszym miejscu znajdujemy w omawianej publikacji wybrane przepisy konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, które bezpośrednio lub pośrednio dotyczą wolności sumienia i religii oraz zasad relacji między państwem a Kościołem katolickim, kościołami i innymi związkami wyznaniowymi. Wynika to z faktu, że konstytucja nie tylko stoi na czele aktów prawa powszechnie obowiązującego, jako akt konstytucyjny i fundamentalny, ale także jest najwyższym prawem Rzeczypospolitej Polskiej,

a jej przepisy stosuje się bezpośrednio. Jeżeli chodzi o przytaczane ustawy odnoszące się do Kościoła katolickiego, kościołów i związków wyznaniowych, to zostały one podzielone na dwie grupy: pierwszą stanowi ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania oraz tzw. ustawy indywidualne określające stosunek państwa do poszczególnych kościołów i innych związków wyznaniowych; drugą – niezwykle obszerną – tworzą pozostałe ustawy określające normy prawa wyznaniowego. Wśród umów międzynarodowych Autorzy wyróżnili umowy wielostronne, umowę dwustronną – konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczypospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r., a ratyfikowany 25 marca 1998 roku oraz prawo Unii Europejskiej, gdzie znajdujemy: wersję skonsolidowaną Traktatu o Unii Europejskiej i taką samą wersję Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej oraz Kartę Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Pośród źródeł prawa wyznaniowego odnajdujemy też liczne rozporządzenia dotyczące wszystkich oraz poszczególnych związków wyznaniowych, a także wykaz rozporządzeń nadających osobowość prawną jednostkom organizacyjnym związków wyznaniowych. Ostatnią część zbioru źródeł stanowią akty prawa wewnętrznego podzielone według kryterium podmiotowego.

Publikacja jako wybór źródeł udostępnia czytelnikowi akty normatywne polskiego prawa wyznaniowego odnoszące się do szerokiego spektrum tej problematyki: zagadnień wolności religijnej rozumianej szeroko, jej ochrony karnej i cywilnej, osobowości prawnej wyznaniowych jednostek organizacyjnych, kultu religijnego, małżeństwa konkordatowego, szkolnictwa wyznaniowego, nauki religii, duszpasterstwa specjalnego (wojsko, więźniowie, chorzy), prawa dostępu do środków masowej komunikacji, do stowarzyszania się, działalności charytatywnej i kulturalnej, norm dotyczących dóbr doczesnych Kościoła, opodatkowania kościelnych osób prawnych i fizycznych oraz duchownych oraz zagadnienia ubezpieczeń społecznych. Dlatego stanowi cenne źródło prawne i poznawcze, gdyż w jednym tomie znajdujemy wszystkie ważniejsze normy polskiego prawa wyznaniowego zawarte w aktach normatywnych o różnej mocy prawnej.

Prezentowane opracowanie mające charakter wybitnie źródłowy daje możliwość zapoznania się z najważniejszymi normami prawa wyznaniowego, rozumianego jako zespół norm wydanych przez państwo, a dotyczących sytuacji prawnej człowieka ze względu na wyznawaną przez niego religię lub jego bezwyznaniowość oraz sytuacji prawnej

kościółów i innych związków wyznaniowych, zawartymi w aktach normatywnych o różnej mocy prawnej, według stanu na dzień 3 maja 2012 roku. Przedstawia relacje i działania państwa do zjawiska religijności, które wynika z dwóch racji: konieczności ochrony prawa do wolności sumienia, przekonań i uczuć religijnych, które stanowi jedno z praw człowieka oraz konieczności respektowania roli, jaką religia oraz kościoły i związki wyznaniowe spełniały w przeszłości i pełnią obecnie w polskim życiu społecznym, kulturalnym i politycznym. Stwarza możliwość dotarcia do nich bezpośrednio bez poszukiwania urzędowych zbiorów aktów prawnych (Dziennik Ustaw, Monitor Polski, Orzecznictwo Sądów). Stanowi zatem cenną pomoc dla osób studiujących i zajmujących się prawem wyznaniowym, pracujących w kuriach biskupich, czy też zajmujących się ochroną wolności religijnej. Opracowanie jest tylko wyborem źródeł, ich hierarchicznym usystematyzowaniem, nie zawiera natomiast żadnego komentarza do prezentowanych norm prawa wyznaniowego, ale takie było zamierzenie autorów i cel ich cennego i wartego odnotowania i zauważenia opracowania.